

INSTYTUT PRAWA USTROJOWEGO

Opracowanie przygotowane w ramach projektu:

OBYWATELU MASZ PRAWO!

Tytuł opracowania:

Prawa mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce: ograniczenie – od 1 września 2022 roku – finansowania nauczania języka niemieckiego (nota informacyjna)

Autor opracowania:

Dr Bartosz Kosiński

Strona 1 z 10

W grudniu 2021 r. Sejm RP uchwalił ustawę budżetową na 2022 r. Znalazła się tam poprawka zmniejszająca, w stosunku do pierwotnych założeń rządowych, o 39,8 mln zł subwencję oświatową. Dodatkowe środki miały być przeznaczone na nauczanie języka polskiego w Niemczech. Ograniczenie finansowania prowadzić miało, od nowego roku szkolnego, do zmian organizacyjnych w nauczaniu języka niemieckiego, jako języka mniejszości narodowej. Polegać mają one na zmniejszeniu tygodniowego wymiaru nauczania. W styczniu 2022 r. Senat RP zaproponował poprawkę, która miała przywrócić do budżetu ww. kwotę. Sejm RP jednak ją odrzucił¹. Natomiast 1 lutego 2022 r. Prezydent RP podpisał ustawę budżetową².

W konsekwencji ww. zmian Minister Edukacji i Nauki ograniczył wymiar nauczania języka niemieckiego z 3 godzin tygodniowo do 1 godziny. Zmiana wprowadzona została na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 4.2.2022 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 276)³ i zaczęła obowiązywać od 1.9.2022 r. Dodatkowo 10.2.2022 r. Minister Edukacji i Nauki wydał kolejne rozporządzenie⁴, w którym zmniejszono wartość wagi dla uczniów i słuchaczy należących do mniejszości niemieckiej. Na podstawie ww. przepisów, od stycznia 2022 r. w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych z największą liczbą uczniów decydujących się na uczęszczanie na dodatkowe lekcje języka niemieckiego (tj. odpowiednio więcej niż 112 osób i 42 osoby) waga została zmniejszona z 0,2 do 0,166. W przypadku wariantu średniego z liczbą uczniów na poziomie 80-112 (szkoły podstawowe) i 30-42 (szkoły ponadpodstawowe) waga została

¹ MEiN: Stan realizacji przez Niemcy Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy w zakresie nauczania polskiego nieproporcjonalny, [online:] <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/8351177,mein-niemcy-traktat-o-dobrym-sasiedztwie-przyjazna-wspolpraca-nauczanie-polskiego.html>, [dostęp: 31.10.2022 r.].

² Ustawa budżetowa na 2022 r. z podpisem Prezydenta, [online:] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/ustawy-z-podpisem-prezydenta,48174>, [dostęp: 31.10.2022 r.].

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 4.2.2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 276), [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000276>, [dostęp: 31.10.2022 r.].

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 10.2.2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2022 (Dz. U. z 2022 r. poz. 352), [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000352>, [dostęp: 31.10.2022 r.].

zmniejszona z 1 do 0,827. Natomiast w najmniejszych placówkach (do 80 i 30 uczniów) wagę zmniejszono z 1,3 do 1,076⁵.

Uzasadnienie zmian wprowadzonych w nauczaniu języka niemieckiego przedstawił 17 grudnia 2021 r., podczas posiedzenia Sejmu RP, minister Przemysław Czarnek, który wskazał, że jest to odpowiedź Polski na brak finansowego wsparcia od rządu niemieckiego dla mniejszości polskiej⁶. W sprawie ww. zastrzeżeń głos 22 grudnia 2021 r. zabrał Bernd Fabritius – pełnomocnik rządu federalnego ds. przesiedleńców i mniejszości narodowych. Powiedział wówczas m.in., że: *[...] postawiony w Sejmie przez ministra edukacji i nauki Przemysława Czarńka zarzut, jakoby Niemcy nie przeznaczali «ani jednego euro» na naukę języka polskiego też jest niesłuszny. Rząd federalny wspiera współobywateli polskiego pochodzenia z oczywistym poszanowaniem wszelkich podjętych zobowiązań. Wspieranie nauki języka polskiego następuje na szczeblu landów, ponieważ w naszym systemie federalnym obszar edukacji i tym samym również wspieranie nauki języków obcych należy do właściwości landów [...]. Polska powinna pilnie zrewidować tę niefortunną decyzję, która jest wymierzona przeciwko jej własnym obywatelom i opiera się na fałszywych założeniach. Wspólne sprawy należy najpierw konstruktywnie omówić w ramach istniejących formatów rozmów, zanim zapadną negatywne decyzje, tak jak dotąd zawsze robiły to Niemcy⁷.* Jak widać z wypowiedzi obydwu polityków, sprawa miała charakter sporu dyplomatycznego, z którego wyjście wymagałoby wyciszenia emocji i podjęcia dialogu. Po miesiącach impasu nadzieję na rozwiązanie problemu w relacjach polsko-niemieckich dała wizyta ministra Przemysława Czarńka w Berlinie (14.10.2022 r.), gdzie rozmawiał o kwestii finansowania nauczania języków polskiego i niemieckiego m.in. z koordynatorem rządu Niemiec ds. współpracy z Polską Dietmarem Nietanem. Po zakończonym spotkaniu szef resortu edukacji powiedział m.in., że strona niemiecka zadeklarowała, iż *[...] trwają intensywne prace nad tym, aby w końcu powstał w Niemczech odpowiedni fundusz. Jest to zresztą niemieckim zobowiązaniem wynikającym z Traktatu o dobrym sąsiedztwie z 1991 roku. To już drugi*

⁵ Niższa subwencja i liczba godzin języka niemieckiego dla mniejszości (rozporządzenia), [online:] <https://samorząd.pap.pl/kategoria/edukacja/nizsza-subwencja-i-liczba-godzin-jezyka-niemieckiego-dla-mniejszosci>, [dostęp: 31.10.2022 r.].

⁶ Sprawozdanie Stenograficzne z 45. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 17 grudnia 2021 r., [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/stenogramy.xsp?rok=2021>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

⁷ Stanowisko pełnomocnika rządu federalnego ds. przesiedleńców i mniejszości narodowych, prof. dr. Bernd Fabritiusa, [online:] <https://polen.diplo.de/pl-pl/04-news/04-2-aktuelles/-/2503078>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

taki sygnał na przestrzeni kilku dni, bo wiem, że minister spraw zagranicznych Niemiec w niedawnej rozmowie z ministrem Zbigniewem Rauem też deklarowała, że te zaniechania zostaną naprawione. Gwarantuję również, że jeśli rzeczywiście Niemcy zaczną wykonywać swoje zobowiązania międzynarodowe i finansować na poziomie federacji nauczanie języka polskiego jako ojczystego, to my wrócimy do pełnego finansowania języka niemieckiego jako ojczystego dla mniejszości niemieckiej⁸.

Działania strony rządowej w kwestii języka niemieckiego spotkały się z protestami różnych środowisk, w tym przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych. Chcąc pokazać swój sprzeciw wobec wdrażanych zmian, większość członków Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych – organu doradczego Prezesa Rady Ministrów (dalej: PRM) – zawiesiła swój udział w jej pracach⁹. W komunikacie z 1 czerwca 2022 r. oznajmiono m.in., że *Wspomniane rozporządzenia wprowadzają w Polsce z dniem 1 września 2022 r. dwa standardy nauczania języków mniejszości narodowych: jeden dla mniejszości niemieckiej w wymiarze 1 godziny tygodniowo, drugi – dla pozostałych mniejszości – w wymiarze 3 godzin. Trudno wyobrazić sobie w demokratycznym państwie prawnym sytuację, by nauczanie języka jednej z mniejszości odbywało się według innych zasad niż pozostałych mniejszości. Oznacza to różne traktowanie przez państwo obywateli znajdujących się w tej samej sytuacji i prowadzi do dyskryminacji ze względu na przynależność narodową obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, będących uczniami należącymi do mniejszości niemieckiej. Zapisy tego aktu prawnego są sprzeczne z Konstytucją RP, ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, a także z ratyfikowanymi przez Polskę konwencjami międzynarodowymi¹⁰.*

Negatywne stanowisko wobec wprowadzonych zmian zajął także Rzecznik Praw Obywatelskich Marcin Wiącek (dalej: RPO), który w piśmie z 1 marca 2022 r. kierowanym do PRM wskazał, że *[...] oba rozporządzenia nie zostały wydane w celu wykonania ustawy, lecz uzupełniają ją o treści w niej niewskazane. Tym samym wydano je poza granicami upoważnienia ustawowego, wobec*

⁸ *Spór o nauczanie języka. Polska i Niemcy bliżej kompromisu*, [online:] <https://www.dw.com/pl/sp%C3%B3r-o-nauczanie-j%C4%99zyka-polska-i-niemcy-bli%C5%BCej-kompromisu/a-63460148>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

⁹ *Mniejszości narodowe zawieszają współpracę z polskim rządem. Chodzi o ograniczenie nauki języka niemieckiego*, [online:] <https://glos.pl/mniejszosci-narodowe-zawieszaja-wspolprace-z-polskim-rzadem-chodzi-o-ograniczenie-nauki-jezyka-niemieckiego>, [dostęp: 31.10.2022 r.].

¹⁰ *Komunikat strony mniejszościowej KWRiMNiE*, [online:] <https://skgd.pl/2022/06/07/komunikat-strony-mniejszosciowej-kwrimnie/>, [dostęp: 31.10.2022 r.].

czego naruszają art. 92 ust. 1 Konstytucji RP. Wydane przez MEiN przepisy naruszają – oprócz art. 92 ust. 1 Konstytucji – przede wszystkim ogólny zakaz dyskryminacji w życiu społecznym (art. 32 ust. 2 Konstytucji), pozostający w ścisłym związku z gwarancjami art. 35 ust. 1 Konstytucji. Wynika z niego, że Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka [...]. Oba rozporządzenia stoją też w sprzeczności z zakazem dyskryminacji mniejszości narodowych zawartym w art. 4 ust. 1 Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych. Zgodnie z nią Polska zobowiązana jest do zagwarantowania osobom należącym do mniejszości narodowych równości wobec prawa oraz jednakowej ochrony prawa. W tym względzie jakakolwiek dyskryminacja wynikająca z przynależności do mniejszości narodowej jest zabroniona¹¹. Z powyższych powodów RPO zwrócił się do PRM o zastosowanie uprawnień z art. 149 ust. 2 zd. 2 Konstytucji RP, które umożliwia premierowi skierowanie do Rady Ministrów wniosku o uchylenie rozporządzenia ministra. W odpowiedzi udzielonej RPO 20 czerwca 2022 r., Zastępca Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów przedstawiła punkt widzenia sfery rządowej i zakomunikowała, że inicjowanie ww. procedury jest działaniem przedwczesnym, a RPO może skorzystać z przysługującego mu prawa do wystąpienia z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności kwestionowanych przez RPO przepisów prawa z Konstytucją RP¹².

Komentarz

Prawo do wolności zachowania i rozwoju własnego języka zapewnia przedstawicielom mniejszości narodowych i etnicznych wspomniany wcześniej art. 35 ust. 1 Konstytucji RP, a także art. 8 pkt 4 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 823)¹³. Polska jest również zobowiązana do przestrzegania aktów prawa międzynarodowego, które regulują kwestię zachowania zasadniczych elementów

¹¹ RPO: rozporządzenia MEiN ograniczające naukę jęz. niemieckiego – do uchylenia. Negatywna odpowiedź KPRM, [online:] <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-premier-mein-jez-niemiecki-ograniczenia-odpowiedz>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

¹² Tamże.

¹³ Ustawa z dnia 6.1.2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 823), [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20050170141>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

tożsamości poszczególnych grup etnicznych, tj. m.in. Konwencji Ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych z 1995 r.¹⁴ i Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych z 1992 r.¹⁵.

Z powyższych powodów z budżetu państwa finansowana jest m.in. nauka języków mniejszości. Określenie dokładnych kwot jest trudne, ponieważ w ustawie budżetowej owe wydatki są ujęte ogólnie w ramach subwencji oświatowej. Natomiast wskazane wyżej rozporządzenie (o jej podziale) przedstawia wyłącznie wzory, które służą do rozdysponowania wsparcia dla uczniów z mniejszości narodowych i etnicznych kształcących się w różnych typach szkół. Skala wydatków na naukę języka niemieckiego w Polsce została jednak upubliczniona przez Ministerstwo Edukacji i Nauki w treści pisma, które 26 stycznia 2022 r. skierował do RPO Wiceminister Edukacji i Nauki Dariusz Piontkowski. Z niniejszej odpowiedzi wynika, że finansowanie uczniów mniejszości niemieckiej stale rośnie. *W okresie od 2006 roku do 2021 roku dodatkowa kwota subwencji oświatowej [...] wzrosła o ponad 182 mln zł (tj. o 334%), natomiast liczba uczniów wzrosła o 13,5 tys. (tj. o 39%). W latach 2016-2021 wzrost kwoty subwencji wyniósł prawie 75 mln zł (tj. 46%), a liczby uczniów 4 tys. (tj. 9%). [...] Zatem kwota subwencji dla mniejszości narodowej niemieckiej na przestrzeni lat wzrasta w znacznie szybszym tempie niż liczba uczniów należących do tej mniejszości. Ponadto na naukę języka niemieckiego jako języka obcego przeznaczana jest w ramach subwencji oświatowej kwota ok. 1,1 mld zł rocznie¹⁶.*

Przedstawienie konkretnych sum w przypadku wydatków Niemców na nauczanie języka polskiego jest niestety o wiele trudniejsze. W Ustawie Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*) rząd federalny nie ma bowiem wskazanych kompetencji w obszarze szkół publicznych¹⁷. Z tego powodu za szkolnictwo niemieckie odpowiadają landy, które mogą organizować system oświaty w różny sposób. Ujednoliceniem przepisów

¹⁴ Konwencja Ramowa o Ochronie Mniejszości Narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1.2.1995 r., [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20020220209>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

¹⁵ Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, sporządzona w Strasburgu dnia 5.11.1992 r., [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20091371121>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

¹⁶ RPO: ograniczanie wydatków – nie kosztem nauczania języka mniejszości narodowych. MEiN: przywracamy symetrię, [online:] <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-niemiecki-jezyk-mniejszosci-ciecia-premier-senat>, [dostęp: 04.11.2022 r.].

¹⁷ *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, [online:] https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_73.html, [dostęp: 04.11.2022 r.].

regulujących problematykę edukacji zajmuje się jednak Stała Konferencja Ministrów Edukacji i Kultury Krajów Związkowych, która w 1964 r. przyjęła *Umowę hamburską*. Nie ograniczała ona w żaden sposób możliwości nauki języków mniejszości, ale też nie określała rozwiązań prawnych. Zagadnienie wielojęzyczności osób mieszkających w Niemczech uwzględniła, w ograniczonym zakresie, dopiero nowa umowa (weszła w życie 9.2.2021 r.)¹⁸. W art. 11 wskazano bowiem, że system edukacji ma służyć społecznej integracji (niezależnie od pochodzenia uczniów), ale to nauka języka niemieckiego ma jej sprzyjać. Organizowanie lekcji języka polskiego jest zatem możliwe, ale decyzje o tym – jak już wskazano wyżej – podejmują rządy poszczególnych landów¹⁹.

Analizując stosunek Rządu RP wobec mniejszości niemieckiej, należy odnotować, że jest on elementem szerszego działania władz państwowych, które chcą wspierać kultywowanie polskiej tradycji i wartości języka polskiego jako ojczystego wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą. Materialnym efektem ww. działalności jest chęć powołania Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego²⁰, którego celem ma być inicjowanie i realizowanie działań dotyczących promocji języka polskiego. Ustawa²¹ została podpisana 14.11.2022 r. przez Prezydenta RP²², a wejdzie w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Opisane wyżej zagadnienia stanowią również element politycznej retoryki stosowanej przez władze państwowe w celu mobilizacji elektoratu przed zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi w 2023 r. Ponieważ problematyka niemiecka poruszana jest na różnych płaszczyznach. Dotyczy nie tylko spraw wewnętrznych (funkcjonowanie mniejszości niemieckiej w Polsce), ale również kwestii zewnętrznych (oczekiwanie wypłaty reparacji wojennych lub krytykowanie polityki Niemiec w Unii Europejskiej). Wydaje się zatem, że antagonizmy w stosunkach polsko-niemieckich służą większości

¹⁸ *Ländervereinbarung über die gemeinsame Grundstruktur des Schulwesens und die gesamtstaatliche Verantwortung der Länder in zentralen bildungspolitischen Fragen*, [online:], <https://www.kmk.org/aktuelles/artikelansicht/laendervereinbarung-ueber-grundstruktur-des-schulwesens-und-gesamtstaatliche-verantwortung-in-kraft-ge.html>, [dostęp: 04.11.2022 r.].

¹⁹ *Spór o finansowanie nauki języka niemieckiego w Polsce*, [online:] <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/spor-o-finansowanie-nauki-jezyka-niemieckiego-w-polsce/>, [dostęp: 04.11.2022 r.].

²⁰ Ustawa z dnia 7.10.2022 r. o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego (druk sejmowy nr 2588), [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2588>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

²¹ Uchwała Senatu RP w sprawie ustawy o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2746>, [dostęp: 03.11.2022 r.].

²² *Ustawy podpisane w listopadzie 2022 r.*, [online:] <https://www.prezydent.pl/prawo/ustawy-podpisane/ustawy-podpisane-w-listopadzie-2022-r.60495>, [dostęp: 16.11.2022 r.].

parlamentarnej do utrzymywania poparcia społecznego, które pozwoli im nawiązać walkę o wyborczy sukces. Resentymenty antyniemieckie wciąż bowiem stanowią istotny element polskiego krajobrazu społeczno-politycznego i dalej wywołują emocjonalne wzburzenie w niektórych środowiskach.

Bibliografia:

1. Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, sporządzona w Strasburgu dnia 5.11.1992 r., [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20091371121>, [dostęp: 03.11.2022 r.].
2. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, [online:] https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_73.html, [dostęp: 04.11.2022 r.].
3. *Komunikat strony mniejszościowej KWRiMNiE*, [online:] <https://skgd.pl/2022/06/07/komunikat-strony-mniejszosciowej-kwrinnie/>, [dostęp: 31.10.2022 r.].
4. Konwencja Ramowa o Ochronie Mniejszości Narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1.2.1995 r., [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20020220209>, [dostęp: 03.11.2022 r.].
5. *Ländervereinbarung über die gemeinsame Grundstruktur des Schulwesens und die gesamtestaatliche Verantwortung der Länder in zentralen bildungspolitischen Fragen*, [online:], <https://www.kmk.org/aktuelles/artikelansicht/laendervereinbarung-ueber-grundstruktur-des-schulwesens-und-gesamtestaatliche-verantwortung-in-kraft-ge.html>, [dostęp: 04.11.2022 r.].
6. *MEiN: Stan realizacji przez Niemcy Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy w zakresie nauczania polskiego nieproporcjonalny*, [online:] <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/8351177,mein-niemcy-traktat-o-dobrym-sasiedztwie-przyjazna-wspolpraca-nauczanie-polskiego.html>, [dostęp: 31.10.2022 r.].

7. *Mniejszości narodowe zawieszają współpracę z polskim rządem. Chodzi o ograniczenie nauki języka niemieckiego*, [online:] <https://glos.pl/mniejszosci-narodowe-zawieszaja-wspolprace-z-polskim-rzadem-chodzi-o-ograniczenie-nauki-jezyka-niemieckiego>, [dostęp: 31.10.2022 r.].
8. *Niższa subwencja i liczba godzin języka niemieckiego dla mniejszości (rozporządzenia)*, [online:] <https://samorzad.pap.pl/kategoria/edukacja/nizsza-subwencja-i-liczba-godzin-jezyka-niemieckiego-dla-mniejszosci>, [dostęp: 31.10.2022 r.].
9. Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 4.2.2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 276), [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000276>, [dostęp: 31.10.2022 r.].
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 10.2.2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2022 (Dz. U. z 2022 r. poz. 352), [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000352>, [dostęp: 31.10.2022 r.].
11. *RPO: ograniczanie wydatków – nie kosztem nauczania języka mniejszości narodowych. MEiN: przywracamy symetrię*, [online:] <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-niemiecki-jezyk-mniejszosci-ciecica-premier-senat>, [dostęp: 04.11.2022 r.].
12. *RPO: rozporządzenia MEiN ograniczające naukę jęz. niemieckiego – do uchylecia. Negatywna odpowiedź KPRM*, [online:] <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-premier-mein-jez-niemiecki-ograniczenia-odpowiedz>, [dostęp: 03.11.2022 r.].
13. *Spór o finansowanie nauki języka niemieckiego w Polsce*, [online:] <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/spor-o-finansowanie-nauki-jezyka-niemieckiego-w-polsce/>, [dostęp: 04.11.2022 r.].

14. *Spór o nauczanie języka. Polska i Niemcy bliżej kompromisu*, [online:] <https://www.dw.com/pl/sp%C3%B3r-o-nauczanie-j%C4%99zyka-polska-i-niemcy-bli%C5%BCej-kompromisu/a-63460148>, [dostęp: 03.11.2022 r.].
15. *Sprawozdanie Stenograficzne z 45. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 17 grudnia 2021 r.*, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/stenogramy.xsp?rok=2021>, [dostęp: 03.11.2022 r.].
16. *Stanowisko pełnomocnika rządu federalnego ds. przesiedleńców i mniejszości narodowych, prof. dr. Bernda Fabritiusa*, [online:] <https://polen.diplo.de/pl-pl/04-news/04-2-aktuelles/-/2503078>, [dostęp: 03.11.2022 r.].
17. Uchwała Senatu RP w sprawie ustawy o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2746> [dostęp: 03.11.2022 r.].
18. *Ustawa budżetowa na 2022 r. z podpisem Prezydenta*, [online:] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/ustawy-z-podpisem-prezydenta,48174>, [dostęp: 31.10.2022 r.].
19. Ustawa z dnia 6.1.2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 823), [online:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20050170141>, [dostęp: 03.11.2022 r.].
20. Ustawa z dnia 7 października 2022 r. o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego (druk sejmowy nr 2588), [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2588>, [dostęp: 03.11.2022 r.].
21. *Ustawy podpisane w listopadzie 2022 r.*, [online:] <https://www.prezydent.pl/prawo/ustawy-podpisane/ustawy-podpisane-w-listopadzie-2022-r,60495>, [dostęp: 16.11.2022 r.]